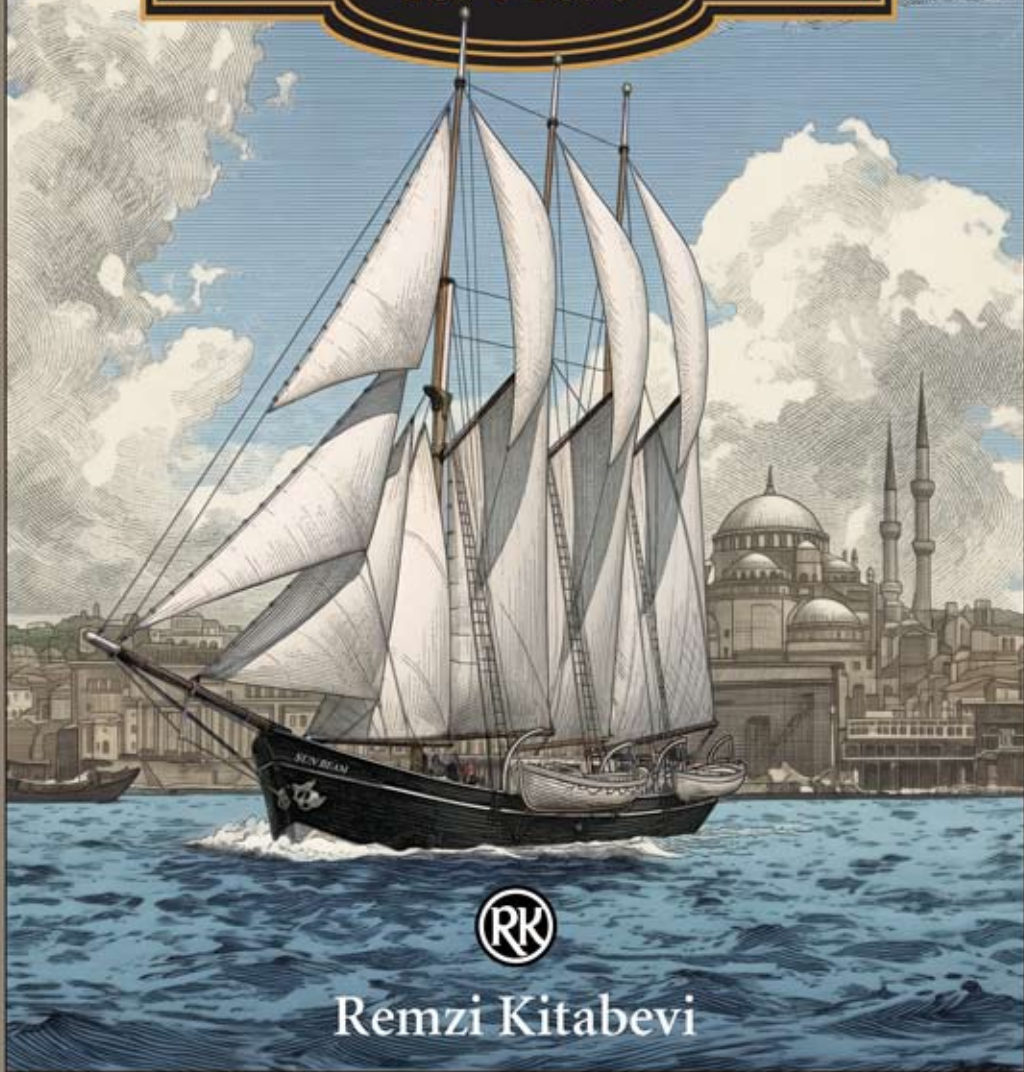


ANNIE BRASSEY

*Altın Günlerden
Kurşun Gecelere*

İstanbul ve Kıbrıs Seferleri
1874-1878



Remzi Kitabevi

BARONES ANNA “ANNIE” BRASSEY (1839-1887), Viktorya Devri'nin seçkin seyahat yazarlarından, koleksiyoncularından ve deniz etnografyasının öncülerindedir. Küçük yaşlardan itibaren süregelen rahatsızlığı nedeniyle doktorların deniz havasını tavsiye etmesi, onun yaşam rotasını belirledi. 1873'te kaybettikleri kızları Constance'ın adını taşıyan aynı adlı gemiyle Brassey, dünyayı dolaştı. Bu seyahatlerin ürünü olan *A Voyage in the Sunbeam* (1878) ona uluslararası ün kazandıran bir yapıtı oldu.

Yazarlığını *Sunshine and Storm in the East* (1880) ile sürdüren Brassey, Kıbrıs ve İstanbul izlenimlerini keskin gözlemle ve bilimsel titizlikle harmanladı. Sağlık sorunlarına rağmen seyahat etmeyi sürdüren Brassey, 1887'de Hint Okyanusu'nda yakalandığı sıtmanın tekrarlaması sonucu hayatını kaybetti ve kendini adadığı denizlerde sonsuzluğa uğurlandı.



M. J. B.

ANNIE BRASSEY

*Altın Günlerden
Kurşun Gecelere*

İstanbul ve Kıbrıs Seferleri
1874-1878

Türkçesi
Ulaş Can Çakan



Remzi Kitabevi

ALTIN GÜNLERDEN KURŞUN GECELERE / Annie Brassey
Orijinal adı: *Sunshine and Storm in the East*;
© Remzi Kitabevi, 2025

Her hakkı saklıdır.
Bu yapıtın aynen ya da özet olarak
hiçbir bölümü, telif hakkı sahibinin
yazılı izni alınmadan kullanılamaz.

Yayına hazırlayan: Abdullah Ezik
İç tasarım: Ömer Erduran
Kapak tasarımı: Ömer Erduran

Bu kitabın ilk basımı 1880 yılında
Longmans, Green, and Co. (London)
yayınevinde basılmıştır.

ISBN 978-975-14-2288-0

BİRİNCİ BASIM: Haziran 2026

Kitabın basımı 1000 adet yapılmıştır.

Remzi Kitabevi A.Ş., Akmerkez E3-14, 34337 Etiler-İstanbul
Sertifika No: 10705

Tel (212) 282 2080 Faks (212) 282 2090
www.remzi.com.tr post@remzi.com.tr

Baskı ve cilt: Seçil Ofset, 100. Yıl Mah. Matbaacılar Sitesi
4. Cad. No. 77, Bağcılar-İstanbul
Sertifika No: 44903 / Tel (212) 629 0615

Bu sayfalar,

*İNGİLTERE’NİN TÜM RÜTBE VE HİZMETLERDEKİ
CESUR VE SÂDİK BAHRİYELİLERİNE*

adanmıştır.

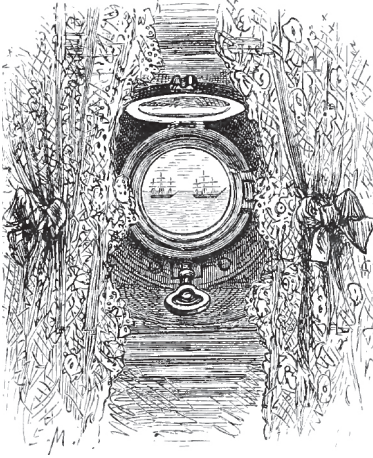
*Severim denizciyi: vukuatlı hayatını,
Cömert ruhunu –tehlikeye olan öfkesini–
Borayı, enkazı, çatışmayı göğüsleyen yüreğini:
Vahşi ve umursamaz dahi olsa bu umman akıncısı,
Tanrım bağışlasın onu limana, hayatı son bulduğunda,
Fırtınaların artık sustuğu ve dev dalgaların dindiği.¹*



Sultan'ın Fındıklı'daki camiye kayığıyla yanaşması

Önyazı

*Levhalarım, levhalarım— nasılmış işte bilesiniz,
yazıp döküyorum her şeyi.ⁱⁱ*



Kuzey Kutup Dairesi'ne yaptığımız seyirden 1874'teki dönüşümüzde, İngiltere'de yalnız birkaç gün kaldıktan sonra Doğu'ya bir seyahate daha başlamış olduk. Konstantinopol'ü ziyaret etmek gençliğimin hayallerinden biriydi; sırmalı saray ve camileriyle, haremleri ve aşklarıyla—Boğaz'ın ve Altın Boynuz'un munis sularında akıp gitmek... Nitekim vakit de tüm bunları gerçekleştirmek, ayrıca İyonya Adaları'nı bir kez daha ziyaret etmek için elverişli gözüküyordu. Yakın dostlarımız ve akrabalarımızın okuması için derlemek üzere, eski bir alışkanlığım olan babama günlük uzun mektuplar yazma âdetime bu yolculukta da devam ettim. "Gün Hüzmesi"nde Seyahat" öylesine teveccühle karşılandı ki bu yazılarımı da aynı şekilde kamuya arz etmeye cesaretlenmiş bulunuyorum.

1878'te yine kendimizi Akdeniz'de buluverdik. Buradaki seferimiz, önce Kıbrıs, sonra da Konstantinopol'e yaptığımız ikinci bir ziyareti içeriyordu. Son ziyaretimizin üzerinden dört sene geçtikten sonra Türk başkentinde göze çarpan değişiklik, sahiden, melankoliydi— öyle bir değişim ki parlak ve ışıltılı ne varsa artık tümüyle küt, sefil ve perişan vaziyetteydi. İhtimal, birbirinden bu denli farklı şartlarda kaleme aldı-

ğımız yılların izlenimlerini mukayese etmek okuyucumuza ilginç gelecektir; buna karşılık, aradan geçen nice yıl nedeniyle anlatımın bölük ve kesik hissettirmesi de kaçınılmazdır. Gelgelelim, kitabımızın başlığı da bizim Konstantinopol'e iki ziyaretimiz arasında meydana gelen değişimi işaret etmek için bu minvalde atılmıştır.

Akdeniz'de seyrâlırken kayıt tuttuğum bu günce, her ne kadar yatıyla devr-i âleme çıkmış bir ailenin hikâyesinden daha az özgün olsa da, yine de "Gün Hüzmesi"nde Seyahat"ın pek çok dost okuyucusunun ilgisini celbedecek birkaç nokta sunabilecek kanaatindeyim.

Tasvirlerin çoğu Sn. A. Y. Bingham'ın çizimlerinden, diğer birkaçı ise yine başka sanatçılardandır; fotoğraflar ise bendenize ait. Bütün bu resimler aynı zamanda Bay Pearson tarafından ahşaba nakşedilmiştir.

ANNIE BRASSEY

İçindekiler

BÖLÜM 1

Konstantinopol ve İyonya Adaları, 13

1. Çıkışımız - Ryde, Tanca ve Cebelitarık	15
ii. Teutan, Sebte ve Sicilya	28
iii. Atina, Yunanistan ve Takımadalar	41
iv. Konstantinopol	58
v. Boğaziçi ve Sarayları	68
vi. Karadeniz, Üsküdar, Bursa, Haremler	78
vii. Türk Hanımlarından Ziyaret, Bayram Şenlikleri, Konstantinopol'ün Surları ve Sarayları	101
viii. Marmara Denizi, Dardaneller, İzmir, Efes, Sakız, Milos	111
ix. Zante, İtake, Kefalonya, Korfu ve Arnavutluk	127
x. Paksu, Spartivento Burnu, Messina ve Napoli	141
xi. Bastia, Nice, Paris, Eve Dönüş	156

2. BÖLÜM

Kıbrıs, Konstantinopol, 163

1. Portsmouth, Brest ve Vigo	165
ii. Cadiz, Sevilya ve Cebelitarık	180
iii. Vahran ve Cagliari	196
iv. Napoli, Pompeii, Paestum, Capri, Messina ve Kıbrıs	212
v. Kıbrıs Adası – Baf Limanı, Limasol, Larnaka	227
vi. Lefkoşa, Matyat ve Mağusa	239
vii. Girne, Morfu, Kikko, Karavas	260

viii. Rodos, Beşik Koyu, Dardaneller	276
ix. Erdek Koyu, İngiliz Filosu ve Konstantinopol	290
x. Edirne	315
xi. Yeniden Konstantinopol, Gelibolu, Siroz ve Milos	326
xii. Milos'tan Malya Burnu'na ve Malta	342
xiii. Malta'dan Marsilya'ya	349
xiv. Yeniden Evimizde, Yurdumuzda	356

Resim Listesi

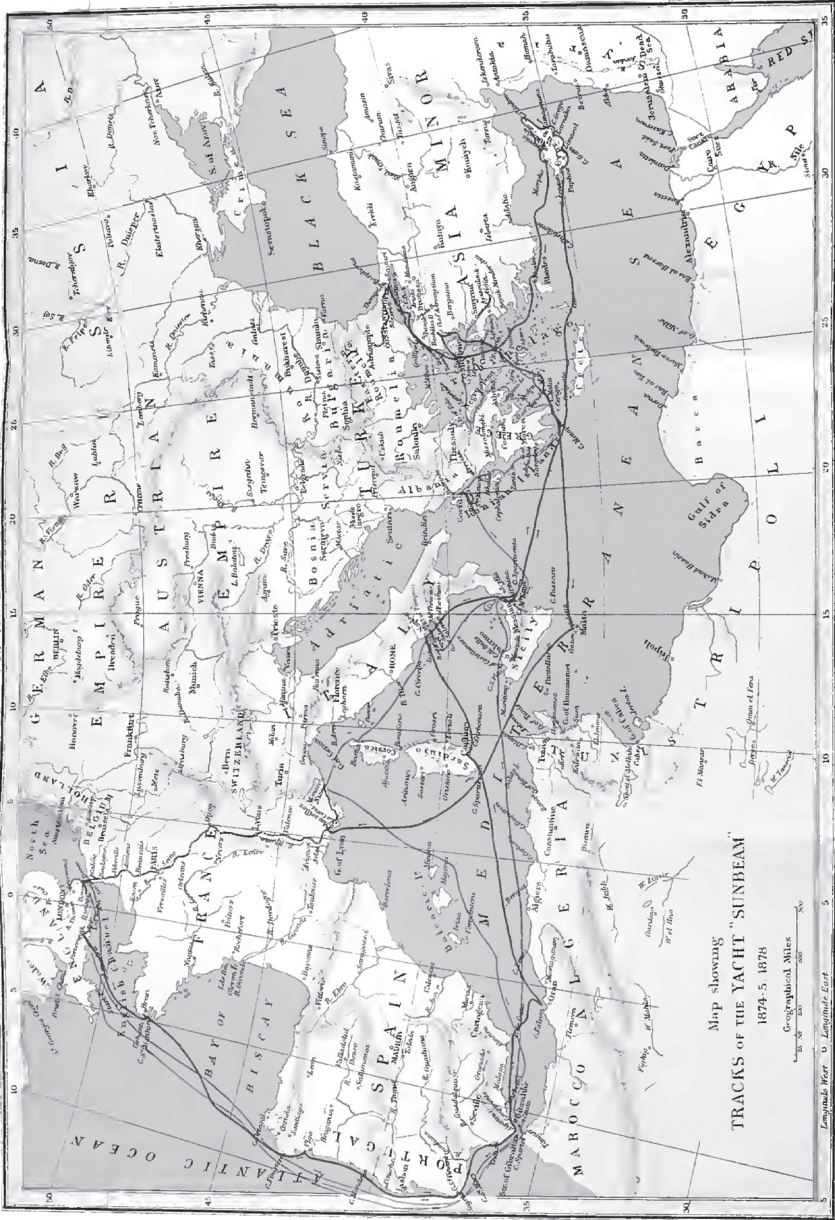
Sultan'ın Fındıklı'daki camiye kayığıyla yanaşması	6	Sultan'ın en genç oğlu	108
Gün Hüzmesi'nin iki yolculuğu	14	Sultan Abdülaziz'in özgün eskizi	112
Ryde açıklarında yatarken	15	İzmir'in devesi	115
St. Vincent Burnu	21	Efes yakınlarındaki su kemeri	117
Tanca	22	Yol üstünde bir oba	119
Pazar pazarlığı	24	Muñie, Bay Crake, Evie ve Félice	122
Mağribî müzisyen	26	Amfityatronun harabeleri (Milos Adası)	124
Tetuanlı kadın	32	Gün Hüzmesi (Milos Adası açıklarında) boraya tutulmuşken	125
Cebelitarık	35	Gün Hüzmesi ilk suya indirildiğinde ..	126
Güverteden manzara	43	Zante'de bir kilise	129
Yunan esvabı	46	Zeytin toplarken. Kefalonya	130
Atina	48	Fazladan bir duş	135
Atina'nın kadınları	50	Mürettebatımızın bir kısmı	137
Evripo'nun kent mesireliği (Antik halkis)	52	Korfu'daki Kerman	139
Evripo Kalesi	54	Nahoş bir mühimmat talebi	140
Konstantinopol'ün genel görünümü ...	58	Sigara odası	146
Boğaziçi'ndeki kule	61	Taormina amfiteatrosu	148
Ayasofya'nın çeşmesi	65	Bastia Limanı	156
Türk bel (kemer) tokası	67	Vigo Koyu	164
Dolmabahçe Sarayı	71	Eurydice'ye son bakış	165
Yatın güverte kamarası	74	"Müzaheret" bizle çatışırken	167
Türk hanımı	77	Zor şartlarda yemek yerken	170
Dans eden dervişler	80	Ufak, metruk bir gemi	175
Yemek salonu	81	Bayona adaları açıklarında	177
Türk kabristanı	85	Sevilya, tütün imalathanesi	185
Askerlerin kabristanı (Üsküdar)	86	Bir su partisi	191
Sultan'ın kayığı	87	Az kaldı çatışırken	193
Hôtel d'Olympe'ten Bursa (Preziosi)...	92	İspanyol pazarıcı teknesi	195

Vahran Limanı	196	Rodos (Müller)	276
Mağribi kız	198	Şövalyelerin sokağı	279
Devletli odamız	201	“Annemin eşekçisi”	279
Amfiteyatrosu	210	Tepetaklak	283
Sardinyalı kıyafet satıcısı	211	Bonner’in güvercini	286
Napoli Koyu	212	Gün Hüzmesi karaya oturdu	288
Onun resmi!	219	Bak sen! Baykuş buradaymış ya!	289
Capri İskelesi	221	Kizikos’taki naumachia	294
Capri’nin kadınları	222	Bir Türkle öğle yemeği	295
Anacapri basamakları (Barclay)	223	“Sen tenis topu değilsin ki!”	298
İspada Burnu	225	Sultan Ahmed Camii	300
Kurion’dan bir küpe	226	Prenses Nazlı’nın kapısındaki	
Baf Limanı	227	muhacirler	303
“Minotor” a çıkarken	228	Cami’deki güvercinler	307
Kurion’dan bir küpe	232	Sırtlan bakalım	308
Larnaka	237	Prensesler kayığa geçerken	311
Altın küpe	238	Türk bileziği	313
“Hiç duyacaklar mı acaba?”	239	Bulgar küpesi	314
Bir kılavuz aranırken	240	Bulgar küpesi	319
Ordugâha varış	242	Edirne (Tunca üstündeki köprü)	320
Mağusa harabeleri	255	Trendeki muhacirler	324
Kadim topraklar	258	Küpeler ve kolye bir arada	325
Kalksana, seni tembel adam!	259	Bulgar, çocuk bilekliği	327
Girne	261	Çocukların bakımhanesi	333
La Pais Tekkesi	264	Unsurlara karşı cebelleşirken	335
Ağır yükler	266	Siroz kasabası	336
Sör Garnet Wolseley ile buluşmamız ..	268	Malya’nın münzevisi	343
İncelikle karşılanırken	270	Sakin bir zaman	348
Rodos’taki hapishane	275	Battle Manastırı’ndaki karşılaşma	356

BÖLÜM 1

KONSTANTİNOPOL
VE İYONYA ADALARI

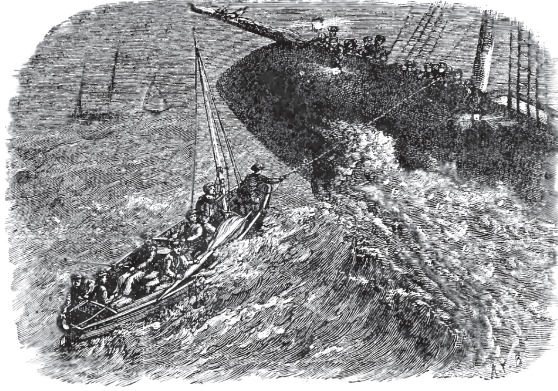
1874



Map showing
TRACKS OF THE YACHT "SUNBEAM"
 1874-5, 1878
 Geographical Miles
 10 20 30 40 50 60 70 80 90 100
 Longitude West Longitude East

New York, Henry Holt & Co.

Gün Hiizmesi'nin iki yolculuğu



Ryde açıklarında yatarken

BİRİNCİ KISIM

Çıkışımız - Ryde, Tanca ve Cebelitarık

*Bir bela diğerrinin topuğuna basar,
Sonraysa vakitsiz, dolanırlar peş peşe.ⁱⁱⁱ*

1869 Eylül ayının 3'ü⁽¹⁾ cuma günü "Meteor"la Süveyş Kanalı'nın açılışını görmek için Cowes'tan hareket etmiştik. Akla hayale gelmez onca nedenden seferimiz berbat olmuştu; gündönümü yağmurları bizi üç hafta Brest'te alıkoydu, yat da Southampton'a sürüklendiğinden seferimizin ilk bölümünü alışılmış yollarla sevk ve idare etmek zorunda kalmıştık. Suriye'deki yolculuğumuzda öyle fena ateşlenmiştim ki, Malta'ya geldiğimizde neredeyse öldüm diyordum; bugün dahi bazı bazı o marazın etkisinin devam ettiğini hissettiğim olur. Gelgelelim, denizcinin hurafesine kulak asmadan, yeniden bir *cuma günü*, Eylül'ün 4'ü 1874'te *Gün Hüzmesi*⁽²⁾ ile Hasting'ten sefer almaya hazırlandık. O

(1) Süveyş, 17 Kasım 1869'da açılmıştır.

(2) Gemi adı: İng. "Sunbeam."

sabah yağmur salkım oldu yağdı ve hava öylesine esti ki Balıkçılar Regatası⁽¹⁾ bile ertelenmiş oldu, gerçi Balıkçı Tekneleri Yarışı devam etti. Bu tekneler hemen her havada yelken açabilecek kadar güçlüdür. Yine de, yarışa yazılmış otuz yedi tekneden ancak on tanesi demir alabildi, ki bunlar da yelkeninde çift camadan kalçesi⁽²⁾ olanlardı.

5 Eylül Cuma, yaprak kımıldamasa da tatlı bir sabahtı; nitekim, saat on buçuğa geldiğinde rüzgâr güçlenmeye başladı; on ikiyi vurduğunda sert rüzgâra çevirdi ve hava, saat daha iki olmadan boraya dönüverdi. Yat yanaşıp da demir atınca yükümüzü ancak pek zorlukla, gelişigüzel bir kaldıraçla güverteye taşıyabildik; sırsıklam olmuştuk.

7 Eylül Pazartesi, daha iyice bir gündü; fakat hâlen güneyden güçlü bir rüzgâr esmeye devam ediyordu. St. Leonards'ta Romanya Prensi ve Prensisi ile öğle yemeği yedik, bu sırada pek tuhaf bir roket talimine tanık olduk (denizde cankurtaran işleri içinmiş);⁽³⁾ bilahare, misafirlerimize Sussex'in çiftçiliğini, şerbetçiotu kozalak hasadını ve semiz hayvanlarını bir nebze göstermeye vesile olmak için Court Lodge'a yollandık; burada bilhassa hayvanlarla pek alakadar oldular. Bunun peşi sıra sade, ev usulü çay içip keyiflendik; karanlık çöktükten sonra ayrılacak olma nedameti içinde, artık bir dahaki sefer bizi canıgönülden davetli bildikleri memleketleri Romanya'da görüşmek dilekleriyle, kendilerini uğurladık.

8 Eylül Salı.— Tom'dan, onunla Ryde'da buluşmak üzere bir telgraf aldım; buna göre, saat bir buçuk gibi Bexhill'den ayrıldık ve vakitlice Portsmouth'a vardık. Ryde iskelesine geçerken bizim kayıkla yaman bir yalpalayıp iyice de bir savrulduktan sonra kendimizi *Gün Hüzmesi*'nde bulduk; gemi, denize hazır olsa da, şu hâlde, sefer almaya ümitvar gözüküyorduk.

9'u *çarşamba* ve 10'u *perşembe* feci hâlde sertti. Yatların pek çoğu da ya Portsmouth ya Southampton'a kaçtı, yahut yedeğe alındı; kaldı ki bizimkinden başka karaya çıkmaya cüretkâr tek bir yat da herhâlde yoktu. Teknemiz çetin bir cankurtaran kotrasıdır; içindeyken epeyce güven-

(1) İt. Yarışma.

(2) Şiddeti havalarda yelkenleri boğarak yüzeylerini küçültme işini yapan bağcıklar; parçalanmalarını önler.

(3) Enkaza bir roket atılır, bu roket sayesinde enkazın çekilmesi sağlanır.

de hisseder ve nispeten kurusunuzdur; lakin işbu hâlde kürek çekme işi bir hayli zahmetliydi.

11 Eylül Cuma, sakin fakat pek nemli bir gündü. Tom ve çocuklarla Sandown'a, kimi eski dostumuzla günü geçirmeye gittik. Sandown'ın kendisi de biz oraya en son gitmişliğimizden bu yana muazzam değişmiş, bayındır olmuş. Sıra sıra çokça latif, kendi bahçelerinde verandası bulunan villalar dizilmişti; bunlar, bizim şu “denize nâzır kordonlarımızdan” ziyade, Alman deniz kenarı sayfiyeliklerini andırıyordu.⁽⁴⁾ Öğle yemeğinin ardından Tom ve bir dostu eve yürümeye karar verdi. Çocuklar sahilde sularla debelenmekten bir hayli ıslandığından ilk trenle geri yollandılar; ben de Bonchurch'e bir araba ayarlayıp 6.30'da trenle dönmek üzere yola çıktım. Yağmura rağmen oldukça hoş yol aldık, gelgelim bizim kotalı beygir hem irice hem de yavaştı, o yüzden istasyona ancak trenin arkasından el sallayalım diye gitmiş olduk. Şimdi buradan tekrar Sandown'a sürmek lazımdı; fakat mihmandarım sağ olsun beni Ryde'daki iskelenin başına kadar götürme nezaketinde bulundu. Şöyle bir iskeleye bakınca bizim kotra ve altı adamı saat 7'den beri beni orada beklerken buldum. İhtiyar kaptanımız olan Bishop, şimdilerde denizde yat kaptanlığı yapmak yerine karada yat acentacılığı yapan emekli bir denizciydi; yola düşmemem için beni epey bir iknaya uğraştı zira rüzgâr sert esiyor, yağmur boca olmuş yağıyor ve hava da zifiri karanlıktı. Velhasıl, tekneyi ve adamları tanıyordum; ve eğer güverteye çıkmayacak olursam nasıl endişeleneceklerini de iyi biliyordum. Bu yüzden aşırma yelkende üç camadan, iki adam kandilisaları tutmakta ve biri de iskotayı kavramış, hepsi koyvermeye hazır hâldeyken ben de hareket etmeye karar verdim. İskele poçasından⁽⁵⁾ kıvrılır kıvrılmaz neredeyse gerisin geri devriliyorduk. Peşinden, ne yapsak da havaya mukavemet edemediğimizden bir istimliye⁽⁶⁾ çarpmaktan zor kaçtık. Göğüslemek tek çare olduğundan büyük gay-

(4) Yazar, yalılar gibi denize nâzır konumlanmış sıra sıra hanelerden, Almanların bahçeli, peyzajlı sahilsaraylarına benzeyen yeni bir ev tipine geçişten bahsetmekte. Ayrıntı için Alm. “Seebäder” terimi incelenebilir.

(5) İt. “poggia” rüzgârdan uzaklaş ve “orzare” yüzünü rüzgâra dön demektir. Bu kavramlar Türkçede birkaç farklı nüansla kullanılmaktadır. Poça: Rüzgâr almayan yer. Boca: “Rüzgârı alıp seyret” komutu. Bocalamak: Rüzgâr tarafından sürüklenmek. Orsa: “Rüzgâra karşı seyret” komutu.

(6) Buharlı gemi. İng. “Steamer.”

retle tekneyi rüzgâra orsa ettik; her dakika su yutsak ve üç adam ha bire çamçak çamçak su boşaltmak zorunda kalsa dahi azimle direniyorduk. Nihayet, ben artık tam ümidi kesecek olmuştum ki, bizim Kasara Amiri⁽¹⁾ John' u bağırırken işittim: “Yelkenleri boğ! Hayatınız pahasına asılın yiğitler, yoksa bu gece düze çıkmak nasip olmayacak!” Aydınlık kaptan köşkü ve ışıl ışıl vardevela puntellerine gemideki herkesin tedirgin çehrelerinin dizildiği yat, önümüzde belirdi; bıçak gibi muazzam bir ışık yalımıydı bu; yolcular, hizmetçiler, çocuklar ve tayfa, bazıları ellerinde fenerler bazısıysa halatlarla güverteden bize bakıyordu. Yata yaslanıverdik; halatlar karşıya atıldı ve biz de büyük meşakkatle kıçtan yatın rüzgâraltına çıkana değin küpeştenin bir altına bir üstüne savrula savrula bir hâl olduk. Bu cihetle oradan oraya fırlatılmış, sürüklenmiş olmaktan ziyadesiyle müteşekkirdim. Adamlar da halatlara maymunlar gibi tutunup kavrayıp ellerinden geldiği kadarıyla peşimizden çıkmaya çalıştılar. Sırılsıklam ve dehşet içinde olsam dahi beylerin güvertede yaşadıkları işkenceyle mukayese edilmez. Bora, geçtiğimiz saatte iyice şiddetlendiğinden son iki seferde teknenin yarısına su dolmuş hâldeydi; bizimkiler de neredeyse ümitlerini kaybetmek üzereymiş. Gecenin karasında tayfalardan biri tam teknemizi gördüğü vakit, Tom da diğer kotraya atlayıp on adamları bize bakınmaya çıkacakmış; yapabilse, o da bu gece aborda etmeye⁽²⁾ çalışmama mani olacakmış. Yatı ilk seferde kaçırıyorduk tekrar yanaşmamız imkânsızdı. O vakit ya Portsmouth Limanı'na sığınmak zorunda kalıp muhtemelen bütün gece beladan uzak durmaya çalışacak yahut da rüzgârın tersine dönmesini, yoksa hiç değilse azalmasını bekleyecektik. Aslında esen, her zamanki gündönümü borasından başka bir şey değildi. İki demir attık; birinde altmış kulaç, ötekinde de kırk kulaç zincir vardı; bu hâlde dahi sürükleniyorduk.

12 Eylül Cumartesi.— Dün teknelerde yaşadığımız bütün o telaş ve sıkıntıdan sonra Tom, Portsmouth Limanı'na gitmenin daha sağlıklı olacağını düşünüyordu, zira orada hangi havada olursak olalım karaya

(1) İng. “Quartermaster” için bir karşılık bulunmamaktadır. Kasara, küçük güvertelere verilen addır. Gemide envaiçeşit roller üstlenen usta bir gemici olduğu için, özgün İngilizce terime de sadık kalarak Türkçe bir karşılık uydurulmuştur.

(2) Gemiden bir yere çıkmak; düze çıkmak.

*Gün ışığının zarafeti ile fırtınanın sertliği
arasında salınan yılların seyir defteri...*

Altın Günlerden Kurşun Gecelere, Leydi Anna Brassey'nin 1874 ve 1878 yılları arasında *Gün Hüzmesi* yatıyla gerçekleştirdiği Akdeniz seferlerini, hassas olduğu kadar serüvenci bir ruhla kayda geçiriyor. Kıbrıs'tan İstanbul'a uzanan bu yolculuklar, yalnızca coğrafyaları değil; özellikle Osmanlı dünyasında yönetim ve yerel hayatı canlı bir panorama hâlinde sunuyor.

Brassey, dönemin kalıplarını aşan bir merak ve cesarete sahip...

Güvertede denizcilik işlerini takip eden,
karaya çıktığında yeni rotalara yönelen, at sırtında
tanımadığı dünyalara tereddütsüz adım atan bir gezgin...

Türkçeye ilk kez çevrilen bu seçkin eseri, yolculuğa eşlik eden
illüstratörün hazırladığı görseller eşliğinde sunuyoruz.

www.remzi.com.tr

ISBN 978-975-14-2288-0



9 789751 422880

KDV'den muaftr